

Gorazd Kocijančič Razbitje

Sedem radikalnih esejev

Ljubljana, Študentska
založba 2009

Vsako dolgovezno filozofiranje še ni filozofija. Bralci, ki niso vajeni filozofskega diskurza, se ne zavedajo, da se le-ta bistveno razlikuje od navadnega govora. Zato pogosto ne razumejo, da mora filozof svoj filozofski sistem postaviti na noge tako, da začne z definicijo pojmov, ki jih nato dosledno uporablja. Problem filozofije je, da operira s stvarnostjo, ki ni neposredno dostopna, ampak jo posredno uvajajo besede. *Za misel in jezik mišljenje namreč predstavlja nekakšen double bind: po eni strani morata ohraniti logično sintakso in pomenskost, če naj posredujeta, kar sta se namerila priobčiti, po drugi strani pa morata raztrgati običajno pomenskost in vzpostaviti neko povsem novo semantiko*

govora. (Kocijančič 2009: 19.) Pogosto tudi filozofi sami ne ozavešijo popolnoma dihotomije, ki jo je prvi izpostavil že Roman Jakobson: razlikovanja med znakom in označenim. Beseda sama ni pojem, ki ga beseda predstavlja. Poigravanje z etimologijo je ključno za pravilno razumevanje filozofskih besedil, vendar zgodovina besede ni (vedno) enaka razvoju in zgodovinskemu razumevanju pojma. *Tat* iz sodobne angleščine se je v srednjem veku uporabljal v pomenu *oprobe*, pa to še ne pomeni, da krajo dandanes pojmuje kot plemenito in viteško dejavnost - z izjemo Robina Hooda, seveda. Kot filolog se Gorazd Kocijančič tega zelo dobro zaveda in se v sedmih radikalnih esejih dosledno izogiba vsakršnim zlorabam jezika za mlatenje prazne slame ali ustvarjanje umetnih in neobstoječih pomenskih povezav. Pojme, na katerih sloni njegova misel, skrbno definira in jih praviloma tudi označi kot nekakšne strokovne izraze filozofije. Piše jih namreč z vezajem, ki poleg tega pogosto opozarja tudi na pozabljeno in prezrto pomensko nianso izraza.

Kocijančič bralca v svoja razmišljanja uvidevno vpelje v predgovoru, v katerem avtoritativno jemlje besedo kritiku in kar sam oceni temelje večine najpomembnejših podpornih točk svoje ontologije. Če se avtor svojih esejev loti s precejšnjo mero samozvesti, pa je delo njegovega kritika toliko

bolj negotovo. Pri tem v prvi vrsti ne gre za vprašanje vrednostne sodbe, saj mora vsak bralec ne glede na (ne)strinjanje (če ne drugega) priznati odmevnost Kocijančičevega dela. Za literarnega kritika je nekoliko nelagodno pisati o avtorju, ki je tako dobro podkovan v (antični) filozofiji. Vendar pa se vprašanja, s katerimi se Kocijančič ukvarja, tičejo vseh nas; ontološki problemi v takšni ali drugačni obliki mučijo vsakega človeka. Tudi če se posameznik ob vsakodnevni jutranji kavi ne sprašuje, zakaj in na kakšen način obstaja, je v odločitvah vsakdanjega življenja vedno znova prisiljen izoblikovati te odgovore. Kocijančičeva skrb, da bi se njegove misli ne dalo razumeti, je odveč. V *Razbitju* najdemo filozofsko formulirano tisto, kar moramo/si želimo - oziroma čemur se izogibamo/česar nečemo živeti. Vprašanje je staro toliko, kolikor je minilo od učlovečenja človeka - živali se po smislu svojega obstoja pač ne sprašujejo. Gorazd Kocijančič ga obravnava predvsem v luči razlikovanja med bitjo in bivajočim, kar sta v zahodni filozofiji prva artikulirala Platon in Aristotel, Heidegger pa uporabil v svoji slavni definiciji ontološke difference. A če je vprašanje staro, je odgovor, ki ga ponuja avtor (in ga napoveduje podnaslov zbirke), radikalno nov. Kakor sam rad poudarja, se požvižga na cajtgajstarstvo in si raje utira svojo pot.

Zato se, ne glede na velika imena Aristotela ali Heideggerja, izogiba zgolj-eksegezi velikih mislecev: vprašanje o biti in bivanju bi si rad zastavil sam in neposredno. S tem, da nanj odgovarja v njemu lastni in osebni misli, se distancira od zgodovinskih predlogov za reševanje ontološke aporije. *Bit je nekaj relativnega. S to relativnostjo bi lahko končal, preden sem začel. Vendar bom vztrajal. (Kocijančič 2009: 31.)*

Paradoksalno pa se njegova samostojna pot začenja ravno tukaj - v dejstvu, da je vsak sam lahko utemeljitelj svoje ontologije. Kako to, da je za nekaj, kar po svoji naravi obstaja enkratno, toliko različnih razlag, resnic oziroma filozofskih sistemov?

Ontologije, ki imajo pretenzijo, da so univerzalne, slo-nijo na predpostavki skupnega sveta, enotnega polja biti. Vendar bodo vedno zabloda. Avtentična zabloda, v obeh pomenih besede. (Kocijančič 2009: 45.)

Zakaj, razen iz igre jezika, sploh pridemo do ločevanja med bitjo in bivajočim? Kocijančič začne v ničelni točki, ki se na prvi pogled zdi skrajno nestabilna. Bit človeku ni dostopna neposredno. Ta, ki biva, lahko svojo bit sicer uzre, ne more pa se z njo združiti. Zato je bit ločena od bivajočega, hkrati pa skrajno osebna prвина.

Izhajam iz popolne nedoumljivosti tistega pred mislijo in jezikom, pred vsakim bivanjem. Vznikam iz "nič" in se v nič

končujem. V tem vzniku se konstituira vse. Sem, kar sem. To konkretnost imenujem hipostaza. To, da sem, kar sem, pa obenem pomeni, da sem vse. Ko me ni bilo, ni bilo ničesar. Kar biva, biva le po stiku z menoj. (Kocijančič 2009: 36.)

Ko človek dojame, da v stik s svetom lahko prihaja le v samem sebi, se zave sebe kot celotnega sveta, kot *jaza-sveta*. Človekov svet je edini in bit označuje njegov cel svet, z vso njegovo vsebino in bivajočim. Bit zato ni najsprošnejše, ampak pravzaprav *nemislivo intenzivna zgotitev mene v meni*. Kocijančič še opozarja, da hipostaza ni zavest, saj človek vse bivajoče posreduje tudi takrat, ko je brez zavesti. Hkrati se zaveda, da je zaradi svoje novosti njegova rešitev v nevarnosti, da bi delovala preveč enostavno, nerazumno preprosto in banalno. Težko je govoriti o njeni 'prilnosti', vendar pa ima v nasprotju z dosedanjimi zgodovinskimi ontologijami precejšnjo prednost. Ne zavrača jih *a priori*, ampak jih dopušča kot možnost. Univerzalne ontologije se med seboj izključujejo in si vzajemno 'prepovedujejo obstoj'. Kocijančičeva pa predvidi tudi drugačne možne razlage in jih s tem pravzaprav zajeame vase. To ji daje odločilno prednost pred njimi, zaradi katere dobi avtoriteto, da jih razglaša najprej za tuje, nadalje pa tudi za lažne.

Podobni trki in trenja med bitmi vodijo do etike, zgodovine

vine, znanosti, umetnosti in mistike. S tem pa smo se pomaknili že proč od prvega eseja, ki predstavlja izhodišče oziroma hipotezo, ki jo Kocijančič v ostalih šestih esejih aplicira na konkretne življenjske primere. Očitno ima tudi filozofija - dasiravno Kocijančič poudarja njeno naravo, ki je ločena od matematičnih znanosti - svoj teoretski in svoj uporabni del.

Drugi esej se začenja s trezno ugotovitvijo, da etika, na kateri naj bi temeljile vrednote naše družbe, v nobeni moderni filozofiji nima svojega temelja znotraj ontologije. Ker etika mora obstajati, jo navadno z relativno glasnim hokuspoksom uvedejo skozi zadnja vrata. Kocijančičeva etika pa izvira iz samega bistva njegove ontologije. Svet skupaj z vsemi soljudmi lahko človek doživlja le skozi sebe. Omejen je na svojo lastno hipostazo, ki predstavlja meje njegove biti. Na teh mejah vedno znova trči in začuti neko drugo, sebi enako silo: bit sočloveka. *Kolikor v sočloveku predpostavim prav takšno totaliteto kot v sebi, se ob njem samem srečujem s popolno neznanostjo drugega sveta, v katerem vse biva po drugi biti, ki je - paradoksalno - tako kot moja bit edina. Če vztrajam pri svoji elementarni izkušnji biti, je drugi le nekaj bivajočega, zgolj fragment mojega sveta. Ko me zmoti, nanj reagiram morilsko. (Kocijančič 2009: 94.)* Takšen je temeljni ustroj človeka in strukture njegove-

ga bivanja. Vendar pa kot razumno bitje človek lahko ugotovi, da ni osamljen primer te vrste. Zaveda se, da ima moč, da hipostazo ukine, iz česar izvira strah pred potencialnimi hipostazami, ki bi lahko ukinitile njega. Kakor hitro pa ugotovi, da mu ne grozi nevarnost, je zmožen ljubečega investiranja. Če se je pripravljen odpovedati svojemu lastnemu bistvu, lahko reagira tudi drugače. Kakor hitro sočloveku prizna, da ima tudi on svojo lastno hipostazo in da skozi doživlja sebe in svet, to pomeni ljubečo investicijo v tujo hipostazo. Ko človek namesto svoje izbere tujo bit, prelomi s svojo lastno ontološko strukturo: sam svobodno odloči, katero stikalo bo prižgal - prižgano pa je lahko samo eno.

Nadaljni eseji postajajo vse konkretnější, verjetno tudi zato, ker so nastali iz prispevkov na raznih tematskih konferencah. Vendar pa je potrebno poudariti, da se v nasprotju s splošno prakso objavljanja raznih nepovezanih prispevkov v skupni knjižni izdaji Kocijančičevi eseji med seboj dopolnjujejo in tvorijo organsko celoto. V tretjem eseju, ki ga otvarja okvirna zgodba o škofu Rožmanu in njegovem času, Kocijančič svoj model sveta prenese v razmišljanje o zgodovini. *Travma preteklosti je njena radikalna nebivajočnost, nebit zgodovine. Pretekla bit je na ontološki ravni vedno le predmet moje investicije: biva zato, ker*

v konkretnosti svoje hipostaze sklepam, postuliram, da je bivalo. (Kocijančič 2009: 98.). Temeljni princip zgodovine je že od Herodota naprej naslanjanje na očitidca. Vendar pa zaradi narave predmeta, ki ga ta znanost proučuje, to neposredno proučevanje večinoma seveda ni možno. Vprašanje, ki se navadno terja od zgodovinarjev, ali se kljub skrbnemu študiju in pretresanju virov sploh lahko dokopljejo do resničnega *tega-kar-je-bilo*. Filozofija pa gre še dlje in pod vprašaj postavlja sam obstoj preteklega in status medija, v katerem se bo preteklo izrazilo. Preteklega ni, ker bit preteklega vselej ustvari šele človek s tem, da izniči svojo lastno bit. Vzpostavitev biti preteklega, tako Kocijančič, je *etika v modusu preteklika*.

V nadaljnjih esejih filozof iz istega zornega kota osvetli tudi poezijo v odnosu do mistike. Obe izhajata iz istih temeljev: da ju doseže, se mora človek odpovedati lastni biti in sprejeti bit drugega. Nazadnje se Kocijančič dotakne še znanosti in njenega ontološkega statusa. Ostro zavrne laično razlaganje zgodovinskega razvoja vednosti do vseh njenih vej, kot jih poznamo danes. Res je, da se je v antiki vse začelo s filozofijo, vendar to še ne pomeni, da je filozofija ostanek, ki se v času, ko so se osamosvajale matematika in medicina, fizika in astronomija, ni uspel uvrstiti nikamor. Filozofija je z moderno znanostjo v enakem razmer-

ju, kot je bila z antično mitologijo. Čeprav naj bi znanost temeljila na dejstvih, ki jih lahko vsak preveri sam, to dandanes zaradi nepregledne gore knjig in teorij ni več mogoče. Človek enostavno mora *verjeti* v model sveta, ki ga predstavlja znanost - enako, kot je nekdaj verjel zgodbam o rojstvu bogov in stvarjenju človeka. Filozofija pa ostaja edina, ki je v iskanju resnice ne premami hipotetično razlaganje sveta. Edina pot filozofije je iskanje resnice.

Morda je ravno ta odpor do razlaganja kriv, da Razbitje nima spremne besede. Namesto nje se lahko v zadnjem delu knjige potopimo v obsežno korespondenco med avtorjem in Tinetom Hribarjem, ki se dotika predvsem teme začetnega eseja. Kocijančič meni, da je korespondenca od slednjega še radikalnejša, saj je bolj osebna. Oseben pa je tudi Kocijančičev slog v odnosu do bralca. Avtor ne razlaga in ne podaja snovi, ampak vodi k spoznanju tako, da izpoveduje svojo lastno bit. Po vsakem daljšem odlomku, ki uvaja novo in/ali težje razumljivo filozofsko misel, se pojavi retorično vprašanje, v katerem avtor vnaprej skuša predvideti, kako bo potencialni bralec lahko razumel napisano. Ta pozornost, kar zadeva avtorja, ni omejena samo na tistih nekaj retoričnih vprašanj oziroma nagovorov bralca, marveč je razširjena na celotne eseje. Kocijančič se nedvomno trudi, da bi zatajil svojo lastno

hipostazo in tako svoje osebno filozofsko razglabljanje čim bolj približal bralcu. Ne gre za formo sokratskega dialoga, pač pa nekakšno filozofsko kramljanje, ki ga ponazarja sledeči odlomek: *Svet, v katerem živim, je poln stvari in ljudi, za katere govorim, da so. Drevo, človek, "bog" - no, ta beseda je bila črtana iz kataloga ...* (Kocijančič 2009:29.)

Za konec pa naj izpostavim še dejstvo, da ljubeče investiranje Gorazda Kocijančiča v bralčevo bit nekako ne bo dovolj. Bralec, ki se bo hotel prebiti skozi radikalno filozofsko misel, bo tudi sam moral stopiti ven iz svoje lupine in prav tako vložiti v eseje dobršen kos svojega časa, energije, predvsem pa sebe. Seveda pa mi ni potrebno poudarjati, da je to vsekakor vložek, ki je varno naložen in prinaša visoke obresti.

Matic Pavlič

Meg Meeker
Močni očetje,
močne hčere
10 skrivnosti, ki jih
mora poznati vsak oče
237 strani, Slomškova
založba Maribor, 2009

“Svet vaše hčere je manjši kot vaš, in to ne samo fizično, ampak tudi čustveno. Njen svet je krhkejši in nežnejši, saj se njen značaj gnete kot testo na pultu. Vsak dan, ko vstane, jo vaša roka vzdigne in vrže nazaj na pult, da bi jo začela gnesti. Način, kako jo dan za dnem gnetete, jo spreminja.” (Str.18.)

Meg Meeker, mati štirih otrok, pediatriinja in svetovalka, je ena vodilnih ameriških strokovnjakov na področju starševstva, najstništva in otroškega zdravja. Že več kot dvajset let v svojem svetovalnem delu starešem in najstnikom pomaga pri pogovorih o težjih temah, kot so seks, spolno pre-

nosljive bolezni in najstniška nosečnost. Je članica Ameriške akademije za pediatrijo in nacionalne posvetovalne komisije pri Medicinskem inštitutu. Živi in dela v Traverse City v Michiganu, kjer ima zdravstveno ordinacijo skupaj s svojim možem.

Vsebino knjige avtorica razdeli na deset poglavij oz. deset različnih lastnosti očetov, ki so bistvene v odnosu z njihovimi hčerami. Podnaslov nam nakazuje, da gre za “deset skrivnosti, ki bi jih moral poznati vsak oče”. Dr. Meekerjeva si iskreno prizadeva, da bi te skrivnosti čim prej in čim jasneje postale pomembna dejstva, ki bi jih moral slišati - in upoštevati - vsak oče. Na podlagi svojih dolgoletnih izkušenj s hčerami in očeti bralcu zaupa, da nič in nihče ne more “tako dramatično spremeniti življenja mladega dekleta kot že zelo šibak odnos z njenim očetom” (str. 19).

V prvem poglavju očetom jasno in glasno pove, da so najpomembnejši moški v življenju svojih hčera. Hči potrebuje očetovo moč in neustrašnost, njegov pogum, njegovo razumnost in samozavest. Že na začetku nam postreže z zastrašujočimi podatki o spolni dejavnosti med mladimi, depresiji, alkoholu, drogah in uporabi medijev. “40,9 odstotkov deklet med štirinajstim in sedemnajstim letom starosti ima neželen spolni odnos, predvsem zato, ker se bojijo, da bodo njihovi fantje jezni.” (Str. 31.) V drugi po-